

Folkhälsomyndigheten

Plan för eventuella råd, rekommendationer och smittskyddsåtgärder mot covid-19

Regeringens uppdrag S2022/02127

Denna titel kan laddas ner från: www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/. En del av våra titlar går även att beställa som ett tryckt exemplar från Folkhälsomyndighetens publikationsservice, publikationsservice@folkhalsomyndigheten.se.

Citera gärna Folkhälsomyndighetens texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd att använda dem.

© Folkhälsomyndigheten, 2022.

Artikelnummer: 22120

Om publikationen

Den 13 april 2022 fick Folkhälsomyndigheten i uppdrag (S2022/02127) av regeringen att ta fram en beredskapsplan för införande av råd, rekommendationer och eventuella andra smittskyddsåtgärder i händelse av en situation under det kommande året där ökad smitta av det virus som orsakar covid-19 riskerar att orsaka allvarliga konsekvenser för samhället. Rapporten redovisar uppdraget, den aktuella situationen för covid-19, nu gällande regelverk och de åtgärder som är möjliga.

Folkhälsomyndigheten

Karin Tegmark Wisell
Generaldirektör

Innehåll

Plan för eventuella råd, rekommendationer och smittskyddsåtgärder mot covid-19.....	1
Om publikationen	3
Innehåll.....	4
Förkortningar	6
Sammanfattning.....	7
Situation A – nuvarande nivå på åtgärder är ändamålsenliga	7
Situation B – ytterligare åtgärder kan bli aktuella för att bromsa smittspridningen	8
Situation C – intensifierade smittskyddsåtgärder kan bli nödvändiga.....	8
Bakgrund.....	9
Uppdraget	9
Lägesbeskrivning: Aktuell situation för covid-19	9
Fortsatt klassning av pandemin som ett internationellt hot mot människors hälsa.....	9
Globalt epidemiologiskt läge	9
Nationellt epidemiologiskt läge.....	10
Vaccinationer	10
Hälsa- och sjukvården och äldreomsorgen	10
Lagstiftning och gällande regler	11
Smittskyddslagen och skyddsplikten	11
Klassificering av covid-19	11
Covid-19-lagen och lagen om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen.....	11
Smittskyddsåtgärder	12
Beredskapsplan	13
Inledning	13
Indikatorer för bedömning av behov av smittskyddsåtgärder	13
Grundläggande smittskyddsåtgärder	14
Testning och smittspårning.....	15
Övervakning	15
Samverkan	16
Kommunikation	17

Diskussion	18
Hypotetisk situation A: Cirkulerande virus med begränsad förmåga att orsaka allvarlig sjukdom	18
Behov av åtgärder	18
Hypotetisk situation B: En ny virusvariant sprids, med förmåga att kringgå tidigare immunitet, men med begränsad förmåga att orsaka allvarlig sjukdom	18
Bedömning och motiv för ytterligare åtgärder	18
Hypotetisk situation C: En ny virusvariant sprids med förmåga att kringgå tidigare immunitet och med hög benägenhet att orsaka svår sjukdom.....	19
Bedömning av och motiv för ytterligare åtgärder	20
Samverkan inom uppdraget.....	21
Referenser	22

Förkortningar

Covid-19 – Coronavirus disease

ECDC – European Centre för Disease Prevention and Control

Fohm – Folkhälsomyndigheten

MSB – Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap

SARS-CoV-2 – Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus-2

SoS – Socialstyrelsen

SÄBO – Särskilt boende för äldre

WHO – World Health Organisation Världhälsoorganisationen

Sammanfattning

Covid-19-pandemin fortsätter och är klassificerad som ett internationellt hot mot människors hälsa av WHO. Globalt har antalet nya fall och dödsfall av covid-19 minskat den senaste tiden men viruset fortsätter att orsaka höga nivåer av sjuklighet och dödlighet i många länder. Den enskilt viktigaste åtgärden för att sjukligheten och dödligheten i covid-19 ska minska är vaccinationen.

Den epidemiologiska situationen rörande covid-19 kommer med stor sannolikhet fortsätta att variera över överskådlig tid framöver. Den cirkulerande omikronvarianten av covid-19 ger en lägre andel svårt sjuka än tidigare varianter, men är mer smittsam och sprids i större utsträckning även bland vaccinerade och personer med tidigare genomgången infektion. I Sverige har antalet sjukhusvårdade och intensivvårdade patienter med covid-19 minskat sedan toppen i månadsskiftet januari–februari 2022 och antalet intensivvårdade patienter är nu på en stabil nivå om i medeltal 19 nya patienter per vecka.

För att resonera om behovet av smittskyddsåtgärder har myndigheten tagit fram tre hypotetiska situationer: A, B och C. Situationerna beskriver olika lägen till följd av förändrade egenskaper viruset som orsakar covid-19 och utifrån detta vilka smittskyddsåtgärder som kan bli aktuella. De beskrivna situationerna och de möjliga åtgärderna utgör en beredskapsplan.

Övervakning, fortsatta vaccinationsinsatser, förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården och omsorgsverksamhet där de med hög risk för allvarlig sjukdom vistas samt beredskap för ökad kapacitet för testning och smittspårning är centralt under det kommande året.

Kommunikationen av det epidemiologiska läget och smittskyddsåtgärderna till såväl individer som verksamheter måste vara korrekt och tydlig. Samverkan med andra samhällsaktörer är fortsatt viktig vid planering och implementering av eventuella åtgärder.

Situation A – nuvarande nivå på åtgärder är ändamålsenliga

I den hypotetiska situationen A beskrivs ett läge med ett cirkulerande virus som tack vare den immunitet som finns i befolkningen har en begränsad förmåga att orsaka infektion eller allvarlig sjukdom. Situation A liknar det nu aktuella läget i pandemin (mars och april 2022). I situation A bedöms nuvarande nivå på åtgärder vara tillräcklig. Det är viktigt att fortsätta med vaccinationsinsatsen, att bibehålla och kommunicera rådet att stanna hemma när man är sjuk med symtom som kan vara covid-19, samt att bibehålla beredskapen för att skyndsamt skala upp testning och smittspårning. Smittskyddsåtgärder som skyddar äldre och riskgrupper inom hälso- och sjukvården samt omsorgen är även de grundläggande.

Situation B – ytterligare åtgärder kan bli aktuella för att bromsa smittspridningen

I den hypotetiska situationen B beskrivs ett läge där en ny virusvariant sprids, med förmåga att undvika immunförsvaret från tidigare genomgången infektion och/eller vaccination men utan ökad benägenhet att orsaka svår sjukdom. Situation B liknar läget vintern 2021-22 när virusvarianten omikron spreds i Sverige. I situation B är det viktigt att bibehålla de nuvarande åtgärderna och det kan också bli aktuellt med ytterligare åtgärder för att bromsa smittspridningen, t.ex. råd och rekommendationer till befolkningen om att hålla avstånd och undvika miljöer med trängsel. I ett läge med en mycket hög samhällsspridning kan samhällsviktig verksamhet påverkas av hög frånvaro på grund av sjukdom eller vård av barn. Därför är kontinuitetsplaneringen för dessa verksamheter viktig.

Situation C – intensifierade smittskyddsåtgärder kan bli nödvändiga

I den hypotetiska situationen C beskrivs ett läge där en ny virusvariant sprids, en variant med förmåga att undvika immunförsvaret från tidigare genomgången infektion och vaccination i kombination med hög benägenhet att orsaka svår sjukdom. Situation C liknar i viss mån läget som var i början av pandemin under våren 2020. I situation C kan en ändring av klassificeringen av sjukdomen enligt smittskyddslagen bli aktuell. Det kan också återigen bli relevant med lagstiftning för att möjliggöra smittskyddsåtgärder i olika typer av verksamheter, likt de tillfälliga lagarna tidigare under pandemin. Intensifierade smittskyddsåtgärder och kommunikationsinsatser för att skydda äldre och riskgrupper kommer antagligen behöva införas. Råd och rekommendationer till verksamheter och befolkningen att hålla avstånd, avstå från större evenemang och minska antal kontakter bedöms bli nödvändiga i situation C. Detta för att minska sjuklighet och dödlighet i väntan på att justerade vacciner, som skyddar mot den nya virusvarianten, når marknaden.

Bakgrund

Uppdraget

Den 13 april 2022 fick Folkhälsomyndigheten i uppdrag (S2022/02127) av regeringen att ta fram en beredskapsplan för införande av råd, rekommendationer och eventuella andra smittskyddsåtgärder i händelse av en situation under det kommande året där ökad smitta av det virus som orsakar covid-19 riskerar att orsaka allvarliga konsekvenser för samhället. Myndighetens omvärldsbevakning, hälso- och sjukvården, omsorgen, vaccinationsläget samt det nationella epidemiologiska läget för covid-19 ska vara utgångspunkt i arbetet. Även andra faktorer som Folkhälsomyndigheten bedömer som relevanta ska beaktas.

Redovisningen ska innehålla en sammanställning av de råd, rekommendationer och smittskyddsåtgärder som kan komma att behövas vidtas. Det ska framgå i vilken situation och i vilken ordning som dessa lämpligen bör införas.

Råd, rekommendationer och smittskyddsåtgärder ska vara proportionerliga och får inte gå utöver det som är absolut nödvändigt med hänsyn till ändamålet.

Folkhälsomyndigheten ska därvid beakta att grundläggande fri- och rättigheter, såsom mötes-, demonstrations- och religionsfriheten, värnas och inte inskränks mer än nödvändigt. Myndigheten ska redogöra för vilka motiv och bedömningsgrunder som används för det eventuella införandet av råd, rekommendationer och smittskyddsåtgärder eller grupp av smittskyddsåtgärder.

I genomförandet av uppdraget ska Folkhälsomyndigheten samverka med Socialstyrelsen och vid behov med andra berörda myndigheter samt föra dialog med regioner och andra relevanta aktörer.

Redovisningen lämnas i enlighet med uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet) den 29 april 2022.

Lägesbeskrivning: Aktuell situation för covid-19

Fortsatt klassning av pandemin som ett internationellt hot mot människors hälsa

WHO:s generaldirektör beslutade den 11 april 2022, på inrådan av WHO:s kriskommitté, att fortsatt klassificera covid-19-pandemin som ett internationellt hot mot människors hälsa. Beslutet baseras bl.a. på att viruset fortsätter orsaka höga nivåer av sjuklighet och dödlighet, särskilt bland ovaccinerade äldre samt riskgrupper, och på att pandemin fortsatt är en extraordinär händelse med risk för fortsatt internationell spridning och påverkan på handel och resande. Pandemin kräver även fortsatt en koordinerad internationell hantering.²

Globalt epidemiologiskt läge

Globalt har antalet nya fall av och dödsfall i covid-19 fortsatt att minska sedan slutet av mars 2022. Mellan den 11 och 17 april 2022 rapporterades dock över 5

miljoner fall och över 18 000 dödsfall, en minskning med 24 procent respektive 12 procent jämfört med föregående vecka. Många länder har ändrat rekommendationerna om vem som ska testas vilket påverkar antalet rapporterade fall. Globalt dominerar virusvarianten omikron.³

Nationellt epidemiologiskt läge

Den 9 februari 2022 förändrades den nationella rekommendationen om vem som ska testas för covid-19 till att fokusera på personal, patienter och omsorgstagare i vården och äldreomsorgen. Förändringarna medför att data över antalet bekräftade fall och andelen positiva prover inte är jämförbara över tid och att mörkertalet är större nu än tidigare. Därmed återspeglar inte antalet bekräftade fall smittspridningen på samma sätt som tidigare.

I de grupper som inte har påverkats av den ändrade provtagningsrekommendation, dvs. sjukhus- och intensivvårdade fall, fall bland boende på SÄBO eller personer med hemtjänst, följs fortsatt smittspridningen över tid. Sedan toppen av smittspridningen under slutet av januari 2022 har antalet sjukhusvårdade och intensivvårdade patienter med covid-19 minskat. Antalet intensivvårdade patienter är sedan mars på en stabil nivå om i medeltal 19 nya intensivvårdade patienter per vecka. Fall bland boende på SÄBO eller bland personer med hemtjänst har haft en minskande trend sedan vecka 8 respektive vecka 6.

Omikron utgör sedan vecka 7 nära 100 procent av de sekvenserade proverna. Den genetiska gruppen BA.2 (en undergrupp av omikron) dominerar.

Vaccinationer

Vaccination med två doser av vaccin mot covid-19 rekommenderas för alla som är 12 år och äldre. En påfyllnadsdos, det vill säga en tredje dos, rekommenderas för alla personer som är 18 år och äldre, och för vissa grupper rekommenderas även en andra påfyllnadsdos. Vaccination har visat ge ett mycket gott skydd mot allvarlig sjukdom och död i covid-19.

I slutet av vecka 16 var vaccinationstäckningen för två doser hos personer 12 år och äldre 85 procent, och för tre doser hos personer 18 år och äldre var den 64 procent. I åldersgruppen 65 år och äldre hade över 90 procent blivit vaccinerade med den tredje dosen och 35 procent med den fjärde.

Hälso- och sjukvården och äldreomsorgen

I Socialstyrelsens [nationella lägesrapport](#) från den 30 mars 2022 hade alla 21 regioner rapporterat sitt läge till Socialstyrelsen. Ingen region rapporterade katastrofläge, förstärkningsläge eller stabsläge, utan alla regioner befann sig i normalläge.

I Socialstyrelsens [nationella lägesrapport för kommunerna](#) från den 30 mars 2022 hade 24 kommuner rapporterat att 1 procent eller mer av brukare eller patienter inom kommunernas verksamhetsområden var smittade med covid-19. Majoriteten

av de 154 kommuner som hade rapporterat in en prognos förväntade sig en förbättring av läget på både kort och lång sikt.

Lagstiftning och gällande regler

Folkhälsomyndigheten har i uppdrag att följa och analysera utvecklingen av smittsamma sjukdomar och skyddet mot dessa nationellt och internationellt, analysera konsekvenserna av denna utveckling för samhället och den enskilde samt utvärdera effekterna av vaccinationer och andra smittskyddsåtgärder inom hälso- och sjukvården och andra berörda samhällssektorer. Folkhälsomyndigheten ansvarar vidare för samordning av smittskyddet på nationell nivå och ska ta de initiativ som krävs för att upprätthålla ett effektivt smittskydd.

Den 31 mars 2022 upphörde lagen (2021:4) om särskilda begränsningar för att förhindra spridningen av sjukdomen covid-19 (den s.k. covid-19-lagen,) och lagen (2020:526) om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen.

Smittskyddslagen och skyddsplikten

Målet med smittskyddslagen (2004:168), SmL, är att tillgodose befolkningens behov av skydd mot spridning av smittsamma sjukdomar (1 kap. 1 § SmL).

Den som vet eller har anledning att misstänka att hen bär på en smittsam sjukdom är skyldig att vidta de åtgärder som krävs för att skydda andra mot smittrisk. Den så kallade skyddsplikten gäller vid alla smittsamma sjukdomar men tillämpas främst för de anmälningspliktiga sjukdomarna i smittskyddslagen. Denna skyddsplikt förtydligades i Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:104) om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m. genom att det där angavs att ”var och en bör vara uppmärksam på symtom på covid-19 och stanna hemma och undvika kontakter med andra människor vid misstanke om covid-19”.

Klassificering av covid-19

Från den 1 april 2022 klassificeras covid-19 inte längre som en allmänfarlig eller samhällsfarlig sjukdom enligt smittskyddslagen (2004:168), utan listas i stället som en anmälningspliktig sjukdom i smittskyddsförordningen (2004:255). Det innebär att sjukdomen ska anmälas till Folkhälsomyndigheten och till den regionala smittskyddsläkaren. Sjukdomen ska enligt Folkhälsomyndighetens föreskrift (HSLF-FS 2015:10) även smittspåras inom vissa verksamheter.

Covid-19-lagen och lagen om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen

Mot bakgrund av att smittspridningen stabiliserades under vårvintern 2022 upphörde den s.k. covid-19-lagen (lagen [2021:4] om särskilda begränsningar för att förhindra spridning av sjukdomen covid-19) och serveringsställeslagen (lagen [2020:526] om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen) att gälla den

1 april 2022. Regeringen bedömde läget som tillräckligt stabilt för att fortsätta avvecklingen av smittskyddsåtgärderna. Som en följd av detta har även Folkhälsomyndighetens bemyndigande att under dessa lagar besluta om föreskrifter med begränsningar för att förhindra spridning av sjukdomen covid-19 upphört att gälla.

Smittskyddsåtgärder

Bestämmelserna i smittskyddslagen anger målet med smittskyddet och beskriver bl.a. ramarna för de smittskyddsåtgärder som kan vidtas. Innan Folkhälsomyndigheten beslutar om smittskyddsåtgärder ska myndigheten förhålla sig till följande grundläggande principer som framgår av smittskyddslagen:

- Varje åtgärd ska vara motiverad av ett klart epidemiologiskt behov.
- Smittskyddsåtgärderna får inte vara mer långtgående än vad som är försvarligt med hänsyn till faran för människors hälsa.
- När åtgärder rör barn ska särskild hänsyn tas till barnets bästa.
- Smittskyddsåtgärderna ska vara baserade på en humanistisk människosyn med respekt för alla människors lika värde och enskildas integritet.
- Det huvudsakliga smittskyddsarbetet ska genomföras på frivillig basis.

Smittskyddsåtgärder ska på samma sätt som all hälso- och sjukvård bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet, och åtgärderna får inte vara mer långtgående än vad som är försvarligt med hänsyn till faran för människors hälsa (1 kap. 4 § SmL). Det innebär att en bedömning måste göras om smittskyddsåtgärden är proportionerlig utifrån de risker som det epidemiologiska läget innebär.

Behovet av åtgärder skiftar beroende på vilken sjukdom det är fråga om. Vilka åtgärder som behövs beror inte enbart på vilken sjukdom det är frågan om utan även på den aktuella epidemiologiska situationen. Ett grundläggande krav för att en åtgärd ska vidtas bör vara att den är motiverad vid en epidemiologisk bedömning.

Folkhälsomyndigheten har genom smittskyddsförordningen bemyndigats att meddela de föreskrifter som krävs för ett ändamålsenligt smittskydd samt till skydd för enskilda. Föreskrifterna kan avse såväl de generella som specifika smittskyddsåtgärder som kan komma att behöva vidtas för att förhindra smittspridning av sjukdomar som omfattas av lagen.

Under pandemin har Folkhälsomyndigheten med stöd av detta bemyndigande bl.a. meddelat föreskrifter om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m., föreskrifter och allmänna råd om att förhindra smitta av covid-19 på restauranger och caféer m.m. samt tillsammans med bemyndiganden från covid-19-lagen ett stort antal föreskrifter om smittskyddsåtgärder i övriga verksamheter.

Beredskapsplan

Inledning

Hur covid-19-pandemin utvecklas framöver påverkas av bland annat längden och graden av immunitet efter infektion och/eller vaccination, vaccinationstäckning både i Sverige och globalt och uppkomsten av nya virusvarianter. Nya virusvarianter kan i sin tur ha varierande allvarlighetsgrad, smittsamhet och förmåga att kringgå befintlig immunitet.

Vi beskriver tre hypotetiska situationer (A, B, C) som är baserade på underlag från UK Scientific Advisory Group for Emergency, ECDC och WHO. Till varje situation kopplas relevanta råd, rekommendationer och andra smittskyddsåtgärder. Avgörande för behovet av åtgärder mot covid-19 är risken för allvarlig sjukdom och död samt belastningen på slutenvården inklusive intensivvården.

De smittskyddsåtgärder som vidtas behöver vara proportionerliga mot riskerna med smittspridningen, sett ur ett bredare folkhälsoperspektiv, och vara utformade för att ge bäst effekt i det aktuella läget. Hänsyn ska också tas till åtgärdernas effekt på de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessutom ska åtgärderna vara baserade på bästa tillgängliga kunskap, en kunskap som utvecklas över tid. Särskilt viktigt är att beakta barnets perspektiv och barnets bästa liksom att skydda de grupper med högst risk för allvarlig sjukdom och död.

Situationerna som beskrivs är hypotetiska utvecklingar och ska inte uppfattas som framtidsprognoser. Folkhälsomyndigheten följer pandemins utveckling genom ett antal indikatorer som ligger till grund för en samlad bedömning av behovet av smittskyddsåtgärder.

Indikatorer för bedömning av behov av smittskyddsåtgärder

Den 23 november 2021 fick Folkhälsomyndigheten i uppdrag (S2021/07524) att lämna in ett underlag för att bedöma behovet av smittskyddsåtgärder. I [delrapport 1](#) beskrev Folkhälsomyndigheten bedömningen av behovet av åtgärder som komplex. En kontinuerlig epidemiologisk och mikrobiologisk övervakning och omvärldsbevakning krävs för att följa en rad indikatorer som återspeglar smittspridningen och allvaret med covid-19. Samspelet mellan indikatorer gör det omöjligt att på förhand fastställa exakta värden för när smittskyddsåtgärder är relevanta att införa, utan det krävs en helhetsbedömning i varje given situation. Det är viktigt att bibehålla och utveckla både den epidemiologiska och den mikrobiologiska övervakningen för att säkerställa att utvecklingen i pandemin kan följas med tillräcklig upplösning för att utgöra ett fullgott underlag för bedömningen av det eventuella behovet av smittskyddsåtgärder.

Indikatorer för bedömning av råd, rekommendationer och eventuella åtgärder inom Folkhälsomyndighetens epidemiologiska övervakning för covid-19 beskrivs i

korthet nedan. För en mer omfattande förklaring hänvisar Folkhälsomyndigheten till [delrapport 1](#) i uppdraget att lämna in ett underlag för att bedöma behovet av smittskyddsåtgärder (S S2021/07524).

Relevanta indikatorer:

- Trenden för antalet bekräftade fall inom de grupper som rekommenderas testning
- Trenden för antalet sjukhusvårdade, intensivvårdade och dödsfall med covid-19, samt hur de fördelas i olika grupper i samhället
- Vaccinationstäckningen totalt och i olika grupper samt vaccineffektiviteten avseende framför allt skydd mot allvarlig sjukdom och död
- Trenden för antalet testade och andelen positiva testsvar
- Nya virusvarianter av särskild betydelse
- Utvecklingen av pandemin globalt och i länder med liknande befolkningsstruktur och vaccinationsgrad som Sverige
- Uppgifter från smittspårningar om var utbrottet eller smittspridningen sker
- Signaler från kompletterande system, såsom Hälsorapport, statistik från telefonsamtal till 1177 Vårdguiden angående kontaktorsaker, övervakning av SARS-CoV-2 i avloppsvatten.

Grundläggande smittskyddsåtgärder

Att så många som möjligt antar erbjudandet om vaccination som gäller vid varje tillfälle är centralt, och det är därför fortsatt mycket angeläget att informera om vikten av att vara vaccinerad. Vaccination, med såväl dos 1 och 2 som påfyllnadsdoser är den mest effektiva åtgärden för att minska risken för allvarlig sjukdom och död i covid-19. Det är troligt att ytterligare vaccinationsinsatser av delar av befolkningen kommer att behövas, varför en beredskap för att snabbt kunna skala upp vaccinationskapaciteten behöver finnas. Tillsammans med representanter för regionerna tar Folkhälsomyndigheten nu fram en strategi för fortsatt vaccination mot covid-19 under resten av 2022. Grundläggande blir att rekommendera påfyllnadsdos till riskgrupper (ålder och sjukdomar/tillstånd som medför ökad risk för allvarlig sjukdom) inför en möjlig ny våg av smitta till hösten. Dessutom måste beredskap finnas för att utöka rekommendationen att gälla en större del av eller hela befolkningen om situationen ändras och fler riskerar att drabbas av allvarlig sjukdom.

Vid samtliga hypotetiska situationer (A, B och C) bedömer Folkhälsomyndigheten att vissa grundläggande smittskyddsåtgärder utöver vaccination är viktiga, inte minst inom hälso- och sjukvården och inom omsorgsverksamhet där de med hög risk för allvarlig sjukdom vistas. Folkhälsomyndigheten har sedan tidigare tagit fram [förebyggande åtgärder och rekommendationer rörande smittspårning](#) riktade till hälso- och sjukvården och omsorgen. Åtgärderna inkluderar en god följsamhet till basala hygienrutiner, testning och smittspårning.

Rekommendationen till alla att stanna hemma om man är sjuk med symtom som kan vara covid-19 är grundläggande, liksom information om hur man upprätthåller en god hygien inkluderande såväl handtvätt som nys- och hostetikett.

Verksamheter bör också förbereda, eller se över, sin [kontinuitetsplanering](#) för personal, material och utrustning etc. om smittspridningen av covid-19 blir omfattande i samhället.

Testning och smittspårning

I förberedelserna inför en möjlig förvärrad situation under det kommande året är det viktigt att bibehålla en beredskap och kapacitet för storskalig testning, liksom kompetens och kapacitet för aktiv smittspårning.

Regionerna ansvarar för provtagning och analys enligt hälso och sjukvårdslagen (2017:30) och smittskyddslagen (2004:168). Utöver detta har Folkhälsomyndigheten fått i uppdrag (S2021/07150, S2021/08236) att tillse att beredskapskapacitet gällande testning för covid-19 finns tillgänglig och kan erbjudas regioner som överskrider sin andel av 300 000 test per vecka på nationell nivå.

Utifrån en kartläggning och behovsanalys som genomförts föreslår Folkhälsomyndigheten att regionerna inför ett digitalt ärendehanteringssystem för smittspårning. Det system som Folkhälsomyndigheten föreslår bygger på befintliga digitala lösningar och utvecklingsinsatser som har tagits fram inom regionerna i samband med pandemin, framför allt Region Värmlands webbapplikation för smittspårning. Systemet är ett gemensamt ärendehanteringssystem för hela eller delar av den smittspårning av covid-19 som utförs inom en region. Folkhälsomyndigheten bedömer att systemet kan bidra till att effektivisera smittspårningen och förbättra möjligheterna att skapa gemensamma lägesbilder för exempelvis kluster, utbrott och riskmiljöer. Det gör det också möjligt för regionerna att följa upp smittspårningsarbetet på regional nivå och för Folkhälsomyndigheten att följa upp smittspårningen på nationell nivå.

Övervakning

Övervakningen syftar till att tidigt upptäcka en ökad smittspridning, en ändrad allvarlighetsgrad orsakad av en spridning av nya varianter av SARS-CoV-2 eller förändrad immunitet i befolkningen för att vid behov skyndsamt kunna införa ytterligare smittskyddsåtgärder.

Övervakningen av smittspridning, sjuklighet och dödlighet, cirkulerande virusvarianter och vaccineffektivitet är fundamental, och strukturen behöver finnas oavsett läget för smittspridningen. Övervakningens utformning och dess datakällor behöver ständigt utvärderas och utvecklas. Det gäller både covid-19-specifika indikatorer och ospecifika hälsoindikatorer. Några system som kan nämnas här är bland annat symptomövervakning i Hälsorapport, statistik från telefonsamtal till 1177 Vårdguiden om kontaktorsaker och övervakning av SARS-CoV-2 i

avloppsvatten. Det är även fortsatt viktigt att fler aktörer i Sverige fortsätter sin omvärldsbevakning och övervakning inom respektive ansvarsområde, t.ex. av antalet vårdade för covid-19 inom slutenvården (dvs. vanliga vårdavdelningar och intensivvårdsavdelningar).

På regeringens uppdrag (S2021/08236) samlar Folkhälsomyndigheten veckovis in och redovisar antalet utförda test och utfallet av dessa till regeringen. Vidare har Folkhälsomyndigheten i uppdrag (S2021/07150) att på nationell nivå samordna arbetet med analys och övervakning av varianter av SARS-CoV-2, samt tillse att det finns adekvat kapacitet tillgänglig för sekvensering och annan analys för att identifiera och kartlägga varianter av SARS-CoV-2. Inom uppdraget utförs även undersökningar av antalet individer med pågående infektion vid ett givet tillfälle såväl som antalet individer med antikroppar från tidigare genomgången infektion och/eller vaccination. Undersökningarna är viktiga underlag för att förstå pandemins utveckling i Sverige, inte minst när testningen inte är lika omfattande som tidigare. Undersökningarna utgör också underlag för modellering för att ta fram scenarier för den framtida utvecklingen av pandemin.

För att snabbt kunna upptäcka en ökande smittspridning och en förändring av hur viruset beter sig, behöver ytterligare data från provtagna personer samlas in. Detta görs lämpligen i ett så kallat nämnardatasystem, dvs. ett system där man systematiskt samlar in data från de provtagna individerna, där till exempel demografiska och kliniska variabler samlas in för vidare analys för att bättre kunna bedöma smittspridningen i olika grupper i samhället baserat på t.ex. ålder, var man bor och andra sociodemografiska faktorer. Ett sådant automatiserat system saknas i Sverige, Folkhälsomyndigheten arbetar aktivt för att implementera ett sådant system. Folkhälsomyndigheten har inte heller legal möjlighet att samla in personkopplade nämnardata, d.v.s. information om personer som har testat negativt och därmed inte är smittad av anmälningspliktig sjukdom. Detta bör skyndsamt utredas för att möjliggöra sådan insamling för en bättre övervakning och förståelse för pandemins utveckling.

Samverkan

Det är fortsatt viktigt med samverkan och dialog med myndigheter, verksamheter, organisationer och aktörer. I många fall är ansvaret för planering och implementering av åtgärderna delat mellan många aktörer och samverkan är därför centralt för en god följsamhet. Folkhälsomyndigheten har i uppdrag att samordna det nationella smittskyddsarbetet och står i löpande kontakt med de regionala smittskyddsläkarorganisationerna. Inför beslut om smittskyddsåtgärder kommer Folkhälsomyndigheten genomföra samråd med relevanta aktörer, t.ex. andra myndigheter, regionerna, företrädare för olika branscher, religiösa samfund och idrottsrörelsen.

Kommunikation

Folkhälsomyndigheten och andra berörda aktörer behöver lägga stor vikt vid kommunikation vid beslut om smittskyddsåtgärder för att målgrupperna ska ha en så riktig och uppdaterad bild av det epidemiologiska läget som möjligt och de smittskyddsåtgärder som gäller för att kunna agera och/eller fatta beslut på ett rationellt sätt utifrån bilden.

Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och länsstyrelserna har under hela 2022 regeringens uppdrag att samordna, stärka och utveckla kommunikationsinsatserna riktade till allmänheten med anledning av coronapandemin (S2020/08106). Därför kommer kommunikationsinsatser med allmänheten som målgrupp också att ske i samverkan mellan Folkhälsomyndigheten, MSB och länsstyrelserna. Samverkan kommer också att ske med Socialstyrelsen, Arbetsmiljöverket, andra myndigheter, företrädare för regionerna och kommunerna, civilsamhället samt andra berörda aktörer.

Inför att Folkhälsomyndigheten informerar om beslut om smittskyddsåtgärder mot covid-19 har myndigheten ambitionen att ge förhandsinformation till aktörer som påverkas av åtgärderna. Relevanta myndigheter, regioner och kommuner är prioriterade. Det är av vikt att nå ut med information om beslutade åtgärder så fort som möjligt till de målgrupper som är aktuella. Samtidigt behöver de aktörer som påverkas få tid att förbereda sig inför åtgärderna. Behovet av förberedelsetid kommer att vägas mot behovet av att snabbt nå ut med information.

Diskussion

Hypotetisk situation A: Cirkulerande virus med begränsad förmåga att orsaka allvarlig sjukdom

I situation A cirkulerar ett virus som stora delar av befolkningen är immuna mot tack vare vaccination och/eller genomgången infektion, viruset orsakar dessutom mild sjukdom hos de flesta och få blir allvarligt sjuka. Belastningen på hälso- och sjukvården i form av sjukhusinläggningar och antal vårdade på intensivvårdsavdelningar förblir låg. Sjukdomen bedöms i den här situationen få en liknande utveckling som säsongsinfluensa när det gäller säsongsvariation och allvarlighetsgrad.

Behov av åtgärder

I situation A bedömer Folkhälsomyndigheten att det inte finns behov av ytterligare smittskyddsåtgärder än de som gäller våren 2022.

Hypotetisk situation B: En ny virusvariant sprids, med förmåga att kringgå tidigare immunitet, men med begränsad förmåga att orsaka allvarlig sjukdom

I situation B har den nya virusvarianten som sprids en låg förmåga att orsaka allvarlig sjukdom, dels beroende på virusets egenskaper, dels beroende på den immunitet som finns i befolkningen från både vaccination och genomgången infektion. Eftersom vaccination och tidigare genomgången infektion inte ger ett skydd mot infektion med en sådan virusvariant, bedöms smittspridningen öka snabbt i hela samhället efter introduktionen av virusvarianten. Situationen kan liknas vid spridningen under januari–februari 2022 med en hög vaccinationstäckning i befolkningen och ett mycket stort antal insjuknade men med en relativt låg andel allvarligt sjuka.

Bedömning och motiv för ytterligare åtgärder

I ett läge som motsvarar situation B behövs åtgärder för att skydda individer med ökad risk för allvarlig sjukdom mot smitta och för att undvika en så stor smittspridning att bemanningen i vården, omsorgen och annan samhällsviktig verksamhet hotas. Åtgärdernas effekt på smittspridningen behöver således vägas mot åtgärdernas effekt på bemanningen, t.ex. rekommendationer om hur länge man ska stanna hemma vid sjukdom. Verksamheter kan behöva införa åtgärder som minskar riskerna för smittspridning på en arbetsplats, för att inte för många ska bli sjuka samtidigt.

Intensifiering av åtgärder inom hälso- och sjukvård och inom omsorgsverksamheter där de med hög risk för allvarlig sjukdom p.g.a. covid-19 vistas, bedöms behövas eftersom smittspridning har mer allvarliga konsekvenser i dessa miljöer än i samhället i övrigt. En god följsamhet till basala hygienrutiner

och andra vårdhygieniska rutiner är grunden för att förebygga smittspridning. I tillägg till detta är så kallad source control, testning vid symtom och smittspårning viktiga verktyg för att skydda dem med störst risk för allvarliga konsekvenser av sjukdomen.

Åtgärder kan också vara nödvändiga för att förskjuta och minska antalet fall vid ett givet tillfälle, för att inte belastningen på sjukvården ska bli för hög i förhållande till tillgängliga resurser. Åtgärder riktade till individer och verksamheter som syftar till att förebygga smittspridning genom att minska antalet nära kontakter kan vara relevanta i situation B. Det kan till exempel vara rekommendationer om att hålla avstånd och undvika trängsel samt att trappa upp åtgärder för att upptäcka och följa trender i smittspridningen. Det senare kan innebära anpassade rekommendationer för testning och smittspårning.

Möjliga ytterligare åtgärder:

- Ytterligare smittskyddsåtgärder inom hälso- och sjukvården och omsorgsverksamhet, t.ex. screening och användning av source control i större utsträckning
- Ökad testning och smittspårning i miljöer där åtgärden bedöms ha effekt utifrån rådande situation
- Upprepa och förstärka rekommendationen till alla och envar att stanna hemma när man är sjuk samt åtgärder som mildrar de ekonomiska konsekvenserna för de individer som följer dessa rekommendationer
- Ytterligare rekommendationer till alla och envar om att hålla avstånd till andra och undvika miljöer med trängsel
- Rekommendationer till verksamheter om att informera och införa förebyggande åtgärder mot smittspridning, exempelvis genom att informera om hur smittspridning undviks och förebygga trängsel genom att möjliggöra för individer att hålla avstånd i inomhusmiljöer
- Åtgärder inom vissa verksamheter för att inte få bemanningsproblem vid hög frånvaro på grund av sjukdom eller vård av barn.

Hypotetisk situation C: En ny virusvariant sprids med förmåga att kringgå tidigare immunitet och med hög benägenhet att orsaka svår sjukdom

Vid en situation C med ett nytt och förändrat virus med nya smittsamtets- och sjukdomsframkallande egenskaper kan Folkhälsomyndigheten komma att behöva införa ytterligare smittförebyggande åtgärder.

Eftersom vaccination och tidigare genomgången infektion endast ger ett begränsat skydd mot en sådan ny virusvariant bedöms smittspridningen kunna ske snabbt i hela samhället om inte åtgärder vidtas. I denna situation har virusvarianten en relativt hög benägenhet att orsaka allvarlig sjukdom. Konsekvenserna bedöms i

detta scenario bli stora för både hälso- och sjukvården och samhället i stort. Situationen kan liknas vid den initiala smittspridningen och sjukdomsbördan under våren 2020.

Bedömning av och motiv för ytterligare åtgärder

I väntan på att ett mer effektivt vaccin blir tillgängligt finns ett behov att skydda äldre och riskgrupper genom att bromsa smittspridningen. Samtidigt måste grundläggande fri- och rättigheter samt ett fungerande samhälle beaktas inför beslut om eventuella åtgärder. Behovet av åtgärder för att minska smittspridningen i samhället, såväl som inom hälso- och sjukvård och omsorgsverksamheter där individer med hög risk för allvarlig covid-19 sjukdom vistas, är väsentligt större i situation C än i situation B.

I ett läge likt det som beskrivs i situation C där konsekvenserna av covid-19 blir mycket allvarliga för många individer och medför negativa konsekvenser för samhället i stort, kan Folkhälsomyndigheten behöva hemställa till regeringen om en lagändring. Det kan bli aktuellt att smittskyddslagens (2004:168) bestämmelser om sådana allmänfarliga sjukdomar som avses i lagens bilaga 1 och sådana samhällsfarliga sjukdomar som avses i lagens bilaga 2 återigen ska tillämpas för sjukdomen covid-19. Detta skulle innebära att smittskyddslagens krav på anmälan av sjukdomen, skyldigheten för den som misstänker att hen bär på sjukdomen att kontakta läkare och kraven på smittspårning återigen blir tillämpliga.

Ändringen i klassificeringen av sjukdomen kan även få konsekvenser för ersättningsfrågor, t.ex. enligt socialförsäkringsbalken. Vidare har den betydelse för om en sjukdom är anmälningspliktig enligt 3 kap. 3 § arbetsmiljölagen (1977:1160).

Vid en situation där en ny virusvariant uppkommer och sprids i stor omfattning i en annan del av världen kan testning vid inresa till Sverige vara en adekvat smittskyddsåtgärd för att senarelägga en introduktion av varianten i landet. Vid en sådan situation är det viktigt att såväl enskilda individer från Sverige som inresande från andra länder (dvs. utan svenskt personnummer) på ett likvärdigt och enkelt sätt kan få tillgång till testning.

Möjliga ytterligare åtgärder utöver det som beskrivs för situation B:

- Hemställan till regeringen om ändring av klassificering av covid-19 till allmänfarlig och eventuellt samhällsfarlig.
- Hemställan till regeringen om begränsning i ordningslagen som innebär att ett deltagartak införs vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster.
- Rekommendationer om utökad smittspårning samt förhållningsregler till smittade och nära kontakter.
- Formalisering av rekommendationer till allmänna råd till alla och envar om att stanna hemma även vid milda symtom på covid-19 samt åtgärder som mildrar

de ekonomiska konsekvenserna för de individer som följer dessa rekommendationer.

- Allmänna råd till alla och envar om att avstå från att delta i större evenemang, minska antalet nära kontakter, undvika icke nödvändiga resor, hålla avstånd och använda munskydd i miljöer där det är svårt att hålla avstånd till andra personer.
- Allmänna råd riktade till individer och till arbetsplatser om arbete hemifrån och att vidta åtgärder för att minska risken för smittspridning i verksamheten.
- Rekommendationer om viss undervisning på distans för utbildningar för vuxna, folkhögskolor, högskolor och universitet.
- Utökad rekommendation om testning för allmänheten.
- Rekommendation om testning och att stanna hemma ett visst antal dagar efter inresa till landet från områden med smittspridning av ny variant.
- Utökade rekommendationer om screening inom hälso- och sjukvården och omsorgsverksamheter där individer med hög risk för allvarlig sjukdom p.g.a. covid-19 vistas
- Rekommendationer till skolor om förebyggande smittskyddsåtgärder för att minska risken för smittspridning vid närundervisning. Möjlighet till distansundervisning för gymnasieskolan och motsvarande skolformer, om den aktuella varianten ger ökad sjuklighet i åldersgruppen.

Samverkan inom uppdraget

I genomförande av uppdraget har samverkan med Socialstyrelsen och dialog med regionernas smittskyddsläkare ägt rum. Samråd har även skett med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) i form av skriftliga synpunkter.

Vid samrådet med Socialstyrelsen framhölls vikten av tydlig kommunikation gällande råd, rekommendation och åtgärder så alla vet vad som gäller. Det är dessutom viktigt att kommunikationen är konsekvent från olika avsändare (t.ex. myndigheter). Aktuella råd, rekommendationer och åtgärder behöver ständigt anpassas till utvecklingen av pandemin orsakad av covid-19.

Vid samrådet med de regionala smittskyddsenheterna framkom att även de efterfrågar en tydlig och enhetlig kommunikation från olika myndigheter. Vidare framhölls att det vid en situation där Folkhälsomyndigheten beslutar att rekommendera testning efter inresa till Sverige finns det behov av enhetlig samordning kring ansvaret för testningen.

Vid samråd med MSB framhölls vikten av samverkan vid planering och implementering vid eventuella smittskyddsåtgärder och samverkan för att följa upp efterlevnaden till smittskyddsåtgärder. MSB framhöll att det vid tidigare samverkan har konstaterats att det fanns ett stort antal metoder för att samla in data, som i praktiken genomfördes av olika aktörer, men att strukturen och systematiken för att säkerställa att all insamlad data kommer till användning behöver utvecklas

Referenser

1. Folkhälsomyndigheten. Underlag för att bedöma behovet av smittskyddsåtgärder.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/4700bff46fce4dc2bac666d839c93e96/underlag-bedomabehovet-smittskyddsatgarder.pdf>
2. WHO. Statement from the 11th meeting of the International Health Regulations Emergency Committee. [https://www.who.int/news/item/13-04-2022-statement-on-the-eleventh-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committee-regarding-the-coronavirus-disease-\(covid-19\)-pandemic](https://www.who.int/news/item/13-04-2022-statement-on-the-eleventh-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-coronavirus-disease-(covid-19)-pandemic)
3. WHO. Weekly epidemiological update on COVID-19 19-20 April 2022.
<https://www.who.int/publications/m/item/weekly-epidemiological-update-on-covid-19---20-april-2022>
4. UK Scientific Advisory Group for emergencies. Uppdaterad version från februari 2022 efter omikron.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1055746/S1512_220201_Long_term_evolution_of_SARS-CoV-2.pdf
5. ECDC. Long-term qualitative COVID-19 scenarios and transition to post-acute phase of the pandemic. 2 mars 2022. Presentation på Scientific Advice Platform meeting.
6. WHO. Strategic preparedness, readiness and response plan to end the global COVID-19 emergency in 2022 (who.int)
7. Folkhälsomyndigheten. Pandemiberedskap, hur vi förbereder oss (folkhalsomyndigheten.se).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/b6cce03c4d0e4e7ca3c9841bd96e6b3a/pandemiberedskap-hur-vi-forbereder-oss-19074-1.pdf>
8. Uppdrag om test och analyskapacitet avseende covid-19 (S2021/07150) samt Uppdrag angående stöd till genomförande av överenskommelse om nationell testning och smittspårning för covid-19 (S2021/08236)
9. Folkhälsomyndigheten. Kartläggning och effektivisering av smittspårning av covid-19.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/k/kartlaggning-och-effektivisering-av-smittsparning-av-covid-19/>
10. MSB. Kontinuitetsplan. Publ.nr MSB1507 – reviderad september 2020.
<https://rib.msb.se/filer/pdf/29036.pdf>

Folkhälsomyndigheten är en nationell kunskapsmyndighet som arbetar för en bättre folkhälsa. Det gör myndigheten genom att utveckla och stödja samhällets arbete med att främja hälsa, förebygga ohälsa och skydda mot hälsohot. Vår vision är en folkhälsa som stärker samhällets utveckling

Folkhälsomyndigheten

Solna Nobels väg 18, 171 82 Solna. **Östersund** Campusvägen 20. Box 505, 831 26 Östersund.

www.folkhalsomyndigheten.se